

Näkymiä Suomen 1960-luvun kansatieteelliseen tutkimukseen

Suomalaiselle kansatieteelle on jotenkin kuvaavaa, että 1960-luvun alun ehkä huomattavimmat tutkimukset käsittelevät — ja vieläpä ikään kuin keskenään kilpailen — kansanomaisia rakennuksia, niiden historiaa, levintää, teknistä rakennetta ja käyttöä. Tarkoitin seuraavia melko laajoja julkaisuja: Ilmar Talve, Bastu och torkhus i Nordeuropa (Nordiska Museets handlingar 53, 1960); sama, Den nordosteuropiska rian (Folkklivsstudier VI, 1961); Asko Vilkuna, Suomalaisen karjasuojan vaiheita (KA 14: 1, 1960); sama, Karjan kesäsuojista ja laiduntamisesta Pohjanmaalla (KA 15: 1, 1961); Niilo Valonen, Zur Geschichte der finnischen Wohnstuben (SUST 133, 1963). Näistä etenkin Valosen tutkimus vyöryttää esiin valtavan lähdeaineiston (paikkanimi- ja kuvamateriaalitutkimus); ratkaisuihin päädytään meillä jo perinteeksi muodostuneen Wörter und Sachen-metodin pohjalta. Valosen tutkimuksessa tulee esiin koko historiallisen kansatietemme arsenaali: typologinen jaottelu, levinneisyyskartat, reliktialueet, paikkanimet, sanasto. Päämääränä ovat kronologiset johtopäätökset, ilmiöiden ajoittaminen ja niiden esihistoriaan ulottuvien juurien selvittäminen. Antoisinta uutta Valosen suurtutkimuksessa lienee se tapa, jolla esinekansatieteellinen aineisto saateetaan paljastamaan keskiaikaisen asutusliikkeemme koko kuvaa. Asko Vilkunan tutkimukset ovat aikaperspektiiviltään ja lähdeaineistoltaan huomattavasti suppeammat, mutta niissä onkin perimmäisenä tarkoituksena ilmiöiden funktionaalinen selitys ja niiden sitominen yleisvaltakunnalliseen hallinto- ja taloushistoriaan sekä uutuuksien levinnän sosiaalisen taustan selvittäminen. Talven tutkimukset kattavat maantieteellisesti hyvin laajan alueen ja merkitsevät suomalaisen kansatieteen huomattavaa panosta koko pohjoiseurooppalaisen tutkimuksen kentässä.

Talven, Asko Vilkunan ja Valosen teokset valottavat kukin omalla tavallaan sitä kansatieteen alaa, joka meillä jo vuosikymmeniä on ollut korkealla tasolla, rakennustutkimusta. Niiden lisäksi on pienempiä rakennustutkimuksia ilmestynyt useita, ja rakennusten osuus niin opetuksessa kuin etenkin Seurasaarisäätiön ja Kansallismuseon kenttätutkimuksissa on ollut keskeinen. Mainitut julkaisut osoittavat myös kansatieteellisen tutkimuksemme ohjelmallista ja metodista varovaisuutta, jonkinlais-ta »tervettä järkeä». Nähtäköön tämä seikka historiallista taustaansa vasten: yleensä vasta muualla pitkään kokeillut menetit pääsevät meillä käyttöön. Esimerkiksi funktionaalinen tarkastelutapa oli päässyt vasta 1950-luvulla vaikuttamaan täysin tiedostettuna kansatieteellisen tutkimuksemme metodiikkaan ja silloinkin pääasiassa saksalaisen alueen ja ruotsalaisten tutkijoiden teosten välityksellä. Tosin jo 1930-

luvulla etenkin Kustaa Vilkkunan common senseen leimaamat tutkimukset korostivat funktionaalisia aspekteja. Mutta 1920-luvun »puhdasoppinen» funktionalismi ei koskaan sellaisenaan yltänyt Suomeen — syynä tähän osaksi se, ettei kansatieteilijäpolvemme edes osannut englannin kieltä. Funktionalismin problematiikan kokonaisuena oppijärjestelmänä toi meillä esiin vasta Lauri Hongon artikkeli Funktioanalyttisestä tutkimustavasta (SJ 3, 1961), jonka oli inspiroinut vastikään suomennettu Malinowskin teos *Magia, tiede ja uskonto* (1960). Hongon monipuolinen, funktionalismia kylläkin varsin arvostelevasti käsittelevä artikkeli sai ansaitsemaansa huomiota ja viritti kansatieteellistä keskustelua julkaisujen ulkopuolella.

Suomalaisen kansatieteen tuttu konservatiivinen laatuominaisuus ei ole 1960-luvulla hävinnyt. Tutkimus seisoo jalat maassa, vankan konkreettisen materiaalin varassa; suuriin, maailmoja syleileviin teorianmuodostuksiin ei yleensä pyritä. Tämän vuoksi julkaistuja tutkimuksia on vaikea lukea minkään nimenomaisen oppisuunnan tai virtauksen piiriin; monet voikin parhaimmin määritellä aineistojulkaisuiksi. (Sanottu pätee paljolti myös skandinaaviseen kansatieteeseen.) Ilmar Talve toteaaakin, että meillä ovat yleensä »tutkimuksen tavoitteet selkiytyneet konkreettisia tutkimustehtäviä ratkaistaessa, itse tieteellisen työn edistyessä eivätkä teoreettisten pohdintojen tietä — —» (Ilmar Talve, *Suomalainen kansatiede*, SJ 5, 1963). Juuri Talve on vuosikymmenen tutkijoista meillä ahkerimmin pyrkinyt suorittamaan rajankäyntiä kansatieteen alasta ja tehtävistä. Hän on kansatieteemme julkisivun innostava ohjelmapoliitikko, jonka tyyliltään nautittavat esseet (yllä mainittu lisäksi esim. Muutamista kansatieteen tehtävistä 1960-luvun Suomessa, *Kotiseutu* 1969, ja Aikamme perinne ja perinteentutkimus, Jyväskylän pohjoismaisessa etnologikongressissa pidetty johdantoesitelmä, *Kotiseutu* 1969) ovat luoneet avaria näkymiä etnologian ajankohtaiseen tematiikkaan ja sen asemaan kulttuuripoliittisessa kentässä.

1960-luvun nopeamuutoksinen yhteiskunta, humanistisen tutkimuksen muuttunut asema ja etnografisessa mielessä perinteellisen kansankulttuurin katoaminen ovat johtaneet etnologian itseanalyysin tarpeeseen. Kun tästä 1960-luvun alussa keskusteltiin, todettiin useissa eri yhteyksissä, että kansatiede jatkuvasti työskentelee ainakin kolmen eri tekijän kentässä. Se on historiallinen tiede (sitä kiinnostavat historiallinen miljö ja historialliset yhteydet), alueellinen tiede (ilmiön levinneisyys on keskeistä) ja sosiaalinen tiede (on selvitettävä ne sosiaaliset ryhmät, joissa ilmiö esiintyy). Etnologisissa tutkimuksissa yhä edelleen tärkeinä pidetyt autenttiset haastattelusitaatit korostavat neljättä aspektia, yksilön ja jopa yksilöllisyydenkin osuutta; näin siis etnologia humanistisena tieteenä kiinnittää huomionsa esimerkiksi sosiaaliryhmien säännönlaisuuden ja ryhmäkäyttäytymisen läpi tunkeviin yksilöpsykologisiin tekijöihin.

Mainitut tutkimuksen päätekijät on 1960-luvun etnologiassa ollut helppo hyväksyä. Alan tehtävien pohtiminen ei ole johtanut alan uudelleen määrittelyyn. Metodien uudistamisen tarve on niin ikään meillä ollut vähäinen, mutta sitä enemmän on 1960-luvun vuosien mittaan koettu tutkimuksen aihepiiriin laajentamisen

välttämättömyys vanhakantaisten elinkeinojen ja »harmonisen talonpoikaiskulttuurin» vajotessa yhä etäämmäs menneisyyteen. Aihepiirin laajentamisen tarvetta on voimistanut se, että 1960-luvulla on alan oppituojeja ja instituutteja ilmestynyt yliopistoihin, joilla ei välittömästi ole käytettävissään Kansallismuseon laajaa ja vankkaa menneiden kulttuurikausien esinekokoelmaa. Yhtä kaikki, tieteen ohjelma ja aiheisto on siis muuttunut enemmän ja nopeammin kuin sen metodiikka. Tutkimus on haluttu ulottaa sekä sellaisiin populaatioihin, joihin etnologia ei aiemmin ollut tarttunut, että ilmiöihin, joita etnologiassa ei aiemmin ollut koettu tutkimusalaan kuuluviksi. Niinpä kaupunkilaiset ylipäänsä ja erillisryhminä työväki ja säätyläiset on kelpuutettu kansatieteen piiriin.

Meillä jo perinteeksi muodostunut Wörter und Sachen -metodi ja alueellishistoriallinen tarkastelutapa ovat edelleen 1960-luvulla olleet monien tutkimusten aineskäsitellyssä läpikäyvinä piirteinä. Kustaa Vilkunan juhlakirjaksi 1962 toimitettu tutkielmakokoelma sai vielä symbolisesti nimekseen Nimi ja asia. Mutta mikä vielä ilmeisemmin leimallista, keskimääräinen kansatieteellinen tutkimus meillä on jatkuvasti käsittänyt lukuisia eri metodeja — kansatieteen tutkimusalan ja tutkimuksen päämäärien luonteen takia. Huomattakoon, että kansatieteelliset tulokset ja johtopäätökset ovat yleensä tavallisella järjellä täysin ymmärrettävissä ja kontrolloitavissa, mikä estää monomaanisen pureutumisen tiettyyn metodiseen näkökulmaan.

Käsitys omaksi kokonaisuudekseen erottuvasta niin sanotusta kansankulttuurista jatkuvasti kehittyvänä orgaanisena rakennelmana on saanut väistyä sen kuvan tieltä, joka hahmottaa tämän kansankulttuurin muutosten jatkuvasti muokkaamana ja voimakkaita ulkopuolisia ärsykeitä vain vaivoin torjuvana perinteellisten menettelyjen ja normien järjestelmänä. Niinpä erityinen kiinnostus on kohdistunut niihin aiheisiin, joissa on voitu crottaa havainnollisia akkulturaatio- ja innovaatioilmiöitä. Tutkittavaksi on voinut kelvata myös muutosprosessi semmoisenaan. Etnologian uusia suuntauksia korosti jo edellisen vuosikymmenen päättyessä Turussa pidetyn kansatieteellisen kongressin teema Den gamla bondekulturens upplösning. Kuitenkin vasta 1960-luvulla määrätietoisesti käytiin itse asiassa »modernin kulttuurimme» muutosprosessin kimppuun. Muutoksen ja nykyajan tutkimus on aiheuttanut samalla tarpeen määritellä kansatieteen keskeiskäsitteet — *perinne* ja *kansa* —, mihin etenkin Jouko Hautala folkloristiikassa ja Ilmar Talve kansatieteessä ovat selvästi pyrkineet. Kuitenkaan meillä ei ole ryhdytty määrittelemään sellaisia oleellisia käsitteitä kuin esim. kansankulttuuri, ryhmäkulttuuri, pienryhmäkulttuuri, alakulttuuri.

1960-luvun kansatieteellisen kirjoittelun yleisleimaa tarkastellessa voi todeta, että hyviä yksittäistutkimuksia on tehty ja kiintoisia tieteen alaa esitteleviä artikkeleita on kirjoitettu, mutta kunnollista keskustelua ja polemiikkia alalla julkaistujen töiden problematiikasta on ollut vähän. Parhaimmillaankin se on rajoittunut henkilökohtaisesti eriävän kannan ilmaisemiseen. Metodin ja perimmäisten tavoitteiden pohtimiseen ei ole maltettu ryhtyä. Toisaalta metodikeskustelun puutteeseen on

voinut olla syynä myös terve konservatiivisuus. Se »metodilla elämointi», jota teoreettisissa yksityisissä tai symposiumin kaltaisissa keskusteluissa runsaasti harrastetaan, johtaa yleensä niukasti käytännön toimiin. Yhä voidaan antoisiaakin julkaisuja rakentaa hyvin suunnitellun deskription ja sen itsessään herättämän problematiikan varaan. Kolmanneksi, tieteen mekaniikka toimii hitaan filmin tavoin. Julkaisut ilmestyvät paljon myöhemmin, kuin niiden perusideat ilmenevät ajassa; metodisesta liikehinnästä antaa kunakin aikana suoritettava kenttätyö paremman kuvan kuin vastaavana aikana ilmestyneet julkaisut. Niinpä vasta 1970-luvun julkaisuissa voi odottaa kuulevansa kaikuja 1960-luvun kenttätöiden uusimmista ideoista.

Miten tärkeäksi menncellä vuosikymmenellä on koettu sekä kenttätyön metodiikka että sen tekniset ongelmat osoittaa se, että pelkästään kenttätöiden suorittaminen ja ohjaaminen on riittänyt itsenäisen yhteisöpohjoismaisen teoksen aiheeksi (Fältarbetet, Synpunkter på etno-folkloristisk fältforskning, 1968). Tämä julkaisu on aktiivisten nuorten tutkijoiden ja opiskelijoiden pohjoismaisen yhteistyöryhmän tuote. Vaikka Suomi juuri tämän NEFA:n kautta on saanut kuulla skandinaavisen kansanelämäntutkimuksen nuoren polven yhteiskuntapoliittisesta kuohunnasta, se ei ole vaikuttanut meillä tutkimuksen valintaan eikä aineiston käsittelyyn. Nord Nyttin ja Antropolognyttin eräiden kirjoittajien vaatimukset yhteiskunnallisesti ja poliittisesti suuntautuneesta kansatieteestä eivät ole tutkimuksemme maaperää järkyttäneet, — perinteellinen humanistinen käsitys tiedon itseisarvosta näyttää täällä säilyneen. Keskustelut kansatieteen mahdollisuuksista yhteiskunta- ja yhdyskuntasuunnittelun ja miljöönhoidon, jopa yhteiskunnallisen debatin käyttömateriaalin tuottajana (huom. esim. Jyväskylän kongressin 1969 julkilausuma) ovat kuitenkin merkkejä tämän tieteen puhtaasti kulttuurillisiin arvokäsityksiin perustuvan tehtäväkentän muuntumisesta.

Kun seuraavassa esitän lyhyen katsauksen suomalaisten tutkijoiden 1960-luvulla julkaisemaan, lähinnä suomalaiseksi ja vertailevaksi kansatieteeksi määriteltävää tutkimusta sisältävään tai käsittelevään kirjallisuuteen, pyydän lukijaa ottamaan huomioon yhtäältä käytettävissä olevan tilau ja toisaalta kirjoittajan väkisinkin subjektiiviseksi jäävän näkökulman, joka heijastuu esimerkkien valintaan. Katsaus jää pakosta pintapuoliseksi poimielmaksi, josta moni ansiokas pien-tutkimus voi puuttua; kaikki laajat tutkimukset on kuitenkin tässä kirjoituksessa otettu huomioon. Sen sijaan yleiset tietoteokset, oppikirjat ja populaariteokset eivät kuulu tämän esityksen piiriin, ei liioin Helsingin yliopiston opetusohjelmassa etnohistoriaksi määritellyn kulttuuriantropologian alalla tehty työ.

Perinteellisen kansatieteemme tehtäväkenttää on Niilo Valonen hahmottanut erinomaisen keskitetysti esseessään Kansatieteellisten ilmiöitten ikäämisestä (Suomalainen Suomi 1961). Hän on keskittynyt perusteellisissa tutkimuksissaan erityisesti keskiaikaisen kulttuurimme etnologiseen valottamiseen (esim. Die Widerspiegelung der mittelalterlichen Kulturgebiete in der finnischen Volkskunst, Kongressus II, 1968 jo mainitun Wohnstube-tutkimuksen lisäksi). Maamme vanhinta

kansatieteellisesti tavoitettavaa historiaa, sen taloudellisia, alueellisia ja yhteiskunnallisia piirteitä perää myös Kustaa Vilkuna useissa esseissään (esim. Pähkinäsaaren rauhan raja kansatieteellisessä katsannossa, *Historiallinen Aikakauskirja* 1960; *Kihlakunta ja häävuode*, 1964; *Taro ja Etelä-Pohjanmaan muinaisuus*, *Kertomus Suomen Akatemian toiminnasta vuonna 1966*, julk. 1967). K. Vilkunan esseiden tekniikka on jollain tavoin yrjöhirniläinen: pienestä aiheesta tai yksityisestä sanaesiintymästä hän johdattelee teemansa yhä laajempien näkymien ja rohkeampien johtopäätösten tielle, millä tieteellinen käsittely ja jokapäiväiset huomiot yllättävästi yhtyvät.

Yhteisöjen toimintaa ja yhteistyömuotoja sekä tiettyjen etnisten populaatioiden rakennetta ja niiden suhdetta muihin populaatioihin, niin sanottua sosiaalista kansatiedettä, on kuluneen vuosikymmenen mittaan käsitelty melko runsaasti. Tähän alaan on erityisesti keskittynyt Veikko Anttila (esim. *Toholammen yhteisomistuksesta*, *Kyrönmaa* 12, 1961; *Järvenlaskuyhtiöt Suomessa*, diss., *KA* 19, 1967; *Hirvenmetsästysseurueet Suomessa syksyllä 1966*, *KSV* 48, 1968), mutta lisäksi on mainittava ainakin E. A. Virtasen *Yksityis- ja yhtiötaloudesta varhaiskantaisessa yhteisössä* (*STAEP* 1960, julk. 1961), J. J. Kortosalmen *Porotalouden piirissä vallinneet kosketukset Pohjois-Vienan ja Kuusamon välillä* (*Jouko* 7, 1962), Christian Carpelanin referaatti *Porokylän eli siidan sosiaalisesta rakenteesta* (*KSV* 43, 1963), Helmer Tegengrenin *Fångstmån och fastboende* (*Norveg* 11, Oslo 1964), Kustaa Vilkunan *Suikiminen ja saaliin vaihtokauppa* (*KSV* 44, 1964) ja Juhani U. E. Lehtosen *Suomenlahden suomalaisten saarikylien avioliittokenttiä* (*Suomi* 113:3, 1968) sekä Matti Sarmelan metodisesti rikas väitöskirja *Reciprocity Systems of Rural Society in the Finnish-Karelian Culture Area*, *FFC* 207, 1969).

Sosiologiakin on herännyt urbaanisesta unestaan ja tajunnut myös maaseudun tutkimuskentäkseen. Eräät julkaisut ovat kansatieteellisestikin kiintoisia, olkoonkin että sosiologinen problematiikka on melko etäällä etnologisesta ja että aineiston käsittelyssä kansatieteilijä helposti huomaa mm. ilmiöiden teknis-funktionaalisen selitysaspektin laiminlyömisen. Kansatieteellisestikin noteerattavasta sosiologiasta mainittakoon ainakin Tapani Valkosen *Perinteellisestä uudenaikaiseen* (Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 55, 1965), Erkki Aspin *Lappalaiset ja lappalaisuus* (diss., Turun yliopiston julkaisuja C 2, 1965), saman *The Finnicization of the Lapps* (Turun yliopiston julkaisuja B 100, 1966) ja näiden lisäksi Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen vuosikirjassa 36 (1967) julkaistut Aspin ja Ari Haavion kylästruktuurin tekijöitä pohtivat lyhyet artikkelit. Aspin lappalaistutkimukset ovat keskeisesti akkulturaatiotutkimuksia. — Kansatieteellinen Lapin tutkimus on meillä 1960-luvulla ollut Skandinaviaan verrattuna laimeaa; julkaistuja artikkeleita on ollut vähän eikä laajoja tutkimuksia ole ilmestynyt lainkaan. Suomalaistutkijoiden harjoittamaan kansatieteeseen ei voi lukea suomalais-syntyisen-amerikkalaisen tutkijan Pertti J. Pellon idearikasta, amerikkalaista sosiaaliantropologista metodia monipuolisesti noudattavaa monografiaa *Individualism in Skolt Lapp Society* (*KA* 16, 1962).

Suomalaisessa kansatieteessä on museaalisesti suuntautunut linja suosittu, perinteellinen ja vakiintunut. Sitä noudattavia tutkimuksia on menneen vuosikymmenen mittaan ilmestynyt vielä runsaasti. Ne ovat joko laajoina tai suppeina keskittyneet tiettyyn esineellisen kansankulttuurin yksittäistekijään, jonka historiaa, levintää ja esiintymisyhteyttä pyritään selvittämään (esim. Kustaa Vilkuna, Raanut ja tapeetit, *Virittäjä* 1960; Toivo Vuorela, Die finnischen Würste, *SF* 9: 4, 1960; Maija-Liisa Heikinmäki, Vaatetyynnyrit, *Suomen Museo* 72, 1965; Kustaa Vilkuna, Zur Geschichte des finnischen Pferdes, *SF* 13, 1967, sama, Die Pfluggeräte Finnlands, *Congressus II*, 1968; sama, Aura, vannas ja ojas, *KSV* 48, 1968; T. I. Itkonen, Tuppeen nyljetty. Alkukantainen nahkaesineiden ryhmä, *KSV* 47, 1967; Veikko Anttila, Äes Suomessa, *Suomi* 114: 1, 1968). Tällaiset tekijälleen turvalliset perinteelliset tutkimukset antavat harvoin aihetta perusväittämiä koskevaan kritiikkiin tai polemiikkiin. Sitä virkistävämpi onkin ollut J. J. Kortesalmen artikkeli Suomalainen huuhtaviljely (*Scripta historica II*, Oulu 1969), jossa suorastaan kiivaasti hyökätään eräiden jo edesmenneen tutkijapolven edustajien ja erityisesti Kustaa Vilkun kaskikulttuurimme esineistökompleksista esittämien yleistysten kimppuun. Kansatieteellisen ilmapiirimme laimeutta osoittaa se, ettei polemiikki asiasta ole jatkunut, vaikka Kortesalmen laiminlyömyä venäläinen aineisto olisi tarjonnut myös vastakkaisille mielipiteille mahdollisuuden.

Esineellisessä kansatieteessä erottuu omaksi kokonaisuudeksi meillä jo kauan sitten asemansa vakiinnuttanut tekstiilitutkimus, jonka johtava hahmo on nykyään Toini-Inkeri Kaukonen (esim. Alusvaipat eli villalakanat, *KA* 15: 2, 1961 ja Suomen kansanomaiset nauhat, *Tietolipas* 41, 1965), mutta jonka parissa ovat myös kansatieteellisessä mielessä työskennelleet Riitta Pyökkänen (esim. Ryijyperinteitä 1500- ja 1600-luvulta, *KA* 18: 1, 1967) sekä tutkimussuuntana taka-alalle jäänyttä suomalais-ugrilaisen aineiston käsittelyä harrastanut Anna-Liisa Voittosaari (*Marien ompelukirjonta*, *KA* 18: 2, 1967).

Aineellisen ja sosiaalisen kansatieteen välimaastoon sijoittuvan tutkimuksen alalta on monia kiintoisia julkaisuja. Tarkoitin niitä töitä, jotka keskittyvät jonkin elinkeino- tai tapajärjestelmän tai ylipäänsä laajemman kulttuuri-ilmiökompleksin selvittämiseen. Tältä alalta mainittakoon seuraavat: Päiviö Tommila, Hääpäivän määrääminen vanhan talonpoikaisyhteiskunnan aikana (*KV* 40, 1960); Toivo Vuorela, Jouluoletet (*KSV* 40, 1960); Ilmar Talve, Keinut ja keinuminen Suomessa (*SJ* 3, 1961); sama, Kansanomaisen ruokatalouden alalta (*Suomi* 109: 4, 1961); sama, Namens- und Geburtstagsstraditionen in Finnland (*FFC*, 1966); Asko Vilkun jo mainittu tutkimus karjan kesäsuojista ja laiduntamisesta (*KA* 15: 1, 1961) ja saman Kalanimistä kulttuuritutkimuksen lähteenä (*Suomi* 111: 2, 1965); Kustaa Vilkuna, Die volkstümlichen Arbeitsfeste in Finnland (*FFC* 191, 1963; aiemmin suomeksi julkaistusta teoksesta laajennettu laitos); Bo Lönnqvist, Dräktforskning i fält. Några arbetsmetoder (*FM* 73, 1966); Maija-Liisa Heikinmäki, Mitä hameiden alla. Naisten alushousujen käyttöön tulo Suomessa (*Suomi* 112: 3, 1967); Nils Storå, Massfångst av sjöfågel i Nordeurasien (diss., *Acta Academiae*

Aboensis, Ser. A, Humaniora 34: 2, 1968); Greta Karste-Liikkanen, Pietari-suuntaus kannakselaisessa elämänkentässä (KA 20, 1968) ja Niilo Valosen artikkeli Mitä on satakuntalainen ruoka (Satakuntalainen keittokirja, SKS 1969); lisäksi mainittakoon historian tutkimuksen metodia noudattava Pentti Virrankosken väitöskirja Myyntiä varten harjoitettu kotiteollisuus Suomen autonomisen ajan alkupuolella (1963).

Havainnollisen kuvan hallituksen ja tietyn alueen väestön välisestä oikeustaistelusta, jossa hallitus vähin erin anastaa perinteiset nautinto-oikeudet itselleen, luo Kustaa Vilkun Taistelu Kemijoen lohesta (Entinen Kemijoki, 1967). Kirjoituksessa ovat vastakkaisasetelmana valtiovalta ja kansanelämä. Keskusjohtojen ilmiöiden ja instituutioiden vaikutus kansankulttuuriin on kuitenkin sellaisenaan melko vähän kiinnostanut tutkijoitamme esimerkiksi läntiseen naapurimaahamme verrattuna, vaikka käsite »centraldirigering» esiintyykin tiheään kansatieteellisessä keskustelussamme.

Perusoivallus siitä, että kansatiede voi tutkia muitakin kuin niin sanotulla etnografisella tasolla olevia ryhmiä, on avain kansatieteen käyttökelpoisuuteen nykyaikaa koskevassa kulttuurintutkimuksessa. Kenttätyö- ja oppilastyötasolla on nykyhetken keskittyviä tai siihen ulottuvia töitä tehty jo paljonkin, mutta julkaisemisevaiheeseen ei tällä alalla ole vielä merkittävästi ehditty. Veikko Anttila energisenä ja nopeana tutkijana on kuitenkin ehtinyt tälläkin alalla esille; viitattakoon hänen jo mainittuun artikkeliinsa vuoden 1966 hirvenmetsästyseureista ja hänen muutosprosessitutkimukseensa Rymättylän talvinuottakalastus muuttuvana elinkeinona 1885—1967 (S.J 10, 1968). Tähän aihepiiriin (muutosprosessin ja nykyhetken tutkimus) liittyy myös Pertti J. Pellon, Martti Linkolan ja Pekka Sammallahten yhteinen pikaraportti The Snowmobile Revolution in Lapland (SUSA 69, 1968) sekä kaksi jäljempänä mainittavaa kylätutkimusta.

Eri ammattien tai sosiaalisen luokka-aseman määräämien ryhmien hyväksyminen etnologisena kokonaisuutena tarkasteltaviksi tutkimuskohteiksi on johtanut ammattilais- ja työväestön tutkimiseen, mistä julkaistujakin tuloksia on jo ehditty saada (esim. Ilmar Talve, Suomen sahatyöläisten työstä, työajasta ja palkkaustavasta ennen 1920-lukua, SJ 4, 1962; sama, Arbeit und Lebensverhältnisse der finnischen Bahnbauarbeiter und Eisenbahner, Scripta ethnologica 16, 1964; Jukka Eenilä, Uitto ja uittotyöläiset Paimionjoen vesistössä, Varsinais-Suomen Maakuntakirja 20, 1965). Anna-Maria Reinilä on osoittanut myös säätyläiskulttuurin sopivan luontevasti kansatieteellisesti tarkasteltavaksi (Säätyläisperinteet tutkimuksen kohteena, Valvoja 1967); asia voidaan nähdä loogisena sovelluksena Setälän vanhasta määritelmästä: »Kansatiede on tiede siitä kulttuurista, jonka ihminen *ryhmän jäsenenä* on luonut».

Vuosikymmenen kuuluvin iskusana on suomalaisessa etnologiassa sittenkin kai ollut kaupunkikansatiede. Ainakin oppilastöissä tätä paljon puhuttua kaupunkikansatiedettä on jo harrastettu niin Helsingin, Turun kuin Jyväskylänkin kansatieteen laitoksissa, mutta julkaisuasteelle on ehtinyt vain sen ideointia esittelevä ar-

tikkeli (Ilmar Talve, Kansatiede kaupungissa, Suomalainen Suomi 1961). Kirkkohistorian taholta on nyt meilläkin alettu kiinnittää huomiota kirkolliseen kansanperinteeseen; suunnalla on Ruotsissa jo vankat perinteet.

Suomalaista kansatiedettä tarkasteltaessa on aina muistettava, että se monin tavoin liittyy ns. kotiseuduntutkimukseen ja kotiseututyöhön. Juuri tästä aiheutuu paljolti se, että meillä julkaistaan — tietenkin kotimaan kielillä — runsaasti pieniä artikkeleita, joissa deskriptiivinen osuus on vallitseva. Samaan kulttuuripoliittiseen ilmiöön liittyvät niin ikään monet virkeät, hyvätasoiset kotiseutu-, pitäjän- ja maakuntakirjat ja -sarjat. Siihen liittyy myös eräiden kansatieteilijöittemme suuri kiinnostus valtakunnallisesti organisoituun kotiseututyöhön. Esimerkkinä voi mainita vaikkapa Veikko Anttilan teoksen Suomen kotiseuduntutkimus 1894—1920 (KA 17, 1964). Myös Kotiseutulehti itsessään todistaa tätä kansatieteen ja kotiseututyön »ikuista liittoa». Olisikin toivottavaa, että kansatieteemme julkaisutyössä päästäisiin nykyistä selkeämmille ja paremmin keskitetyille linjoille; tätä nykyä etenkin laajoja töitä pienemmät artikkelit hajoavat eri sarjoihin ja painotuotteisiin niin, että innokkaimmankin tutkijan on hankala niitä tavoittaa. Ymmärrettävästi pulma on ensi sijassa taloudellinen. Pohjoismaissa olisi taas päästävä siihen selkeään työnjakoon, josta on useissa yhteyksissä keskusteltu ja josta viimeksi Gunnar Alsmark on Nord Nyttissä n:o 3—4/1969 s. 52 huomauttanut (työnjako ja tehtävänmäärittely Nord Nyttin, Folk-Livin ja Ethnologia Europaeen välillä).

Kiteytymättömän julkaisutilanteen lisäksi kansatieteemme hajanaisuutta lisää se, ettei ole päästy yhteisen yleisvaltakunnallisen vastaajaverkoston tai maakunnallisesti erikoistuneiden verkostojen luomiseen. Tähän verrattava — tosin ensi sijassa opetustekninen — epäkohta on kipeästi kaivatun kansankulttuuriamme käsittelevän, tutkimuksen nykytasoa edustavan yleisteoksen tai teossarjan ja siihen liittyvän laajan sanakirjan puuttuminen. Puute johtuu paitsi tutkijoiden muusta työpaineesta myös siitä, että alan laajetessa joudutaan väistämättä rajoittumaan vain tiettyjä aloja hallitseviksi spesialisteiksi; koko kentän hallitsevat yleismiehet eivät kuulu nykyaikaan.

1960-lukua luonnehtii kansatiedettämme dominoivan yleislinjan puuttuminen, mitä ei suinkaan tule pitää pelkästään heikkoutena. Olisi tuskin eduksi, jos jokin periodi tunnettaisiin esim. vain tietyn metodin tai ohjelman aikakautena. Kansatieteeseen, joka nykyään edustaa aivan selvästi tieteellisen tutkimuksen humanistisia perinteitä, saattaa mutatis mutandis soveltaa jaloa lausetta: »Ei ole taidesuuntia, on vain taiteilijoita ja taideteoksia.»

1960-luvun mittaan yliopisto-organisaation kehittymisen myötä syntynyt oppitöiden assistenttijärjestelmä on mahdollistanut toimintakykyisten laitosten syntymisen myös kansatieteen alalla ja antanut professoreille mahdollisuudet kerätä omat »tallinsa» ympärilleen ammattuurheilusta tuttuun tapaan. Juuri tämä on merkinnyt uusia mahdollisuuksia kenttätöiden alalla. Etenkin kansatieteellisen kenttätutkimuksen keskeisalue, niin sanottu kylätutkimus, näyttää modernissa muodossaan vaativan hyvin pohjattua ja yliopistosta johdettua ryhmätöitä. Ainakin

kylätutkimuksessa voi 1970-luvun odottaa tuovan julkisuuteen uusia metodeja ja näkemyksiä. Tähän viittaavat sekä Turun yliopiston kansatieteen laitoksen käynnistämä laaja kylätutkimusohjelma että Seurasaarisäätiön sitä vanhempi kylätutkimusohjelma, joka on viime vuosien mittaan laajentunut rakennushistoriallisista pelastustöistä kontakti- ja toimintatutkimuksen suuntaan. Sosiologisten tutkimusten lisäksi myös maantieteilijöitten julkaisut tulevat olemaan kansatieteelliselle kylätutkimuksellemme tärkeänä tukena.

Uusinta kylätutkimustamme edustavat Veikko Anttilan johdolla Pyhämään Kettelissä suoritettut rinnakkaistieteelliset tutkimukset (ohjelmasta julkaistu toistaiseksi kaksi nidettä: Turun yliopiston kylätutkimusryhmän julkaisuja 1—2, 1969: Jussi Kleemola ja Veikko Anttila) ja Niilo Valosen johtaman Seurasaarisäätiön työryhmän (Aimo Kehusmaa, Pirkko Kovalainen, Juhani U. E. Lehtonen ja Martti Linkola) Asikkalan Isolla-Äiniöllä tekemä kontaktitutkimus (Helsingin yliopiston kansatieteen laitoksen tutkimuksia n:o 1/1969). Kumpikin tutkimus paneutuu erityisesti muutosprosessiin, joka viimeksi mainitussa puristetaan kolmen teoreettisesti asetetun aikataason sisään ja jota pyritään havainnollistamaan sosiaaliryhmittäisin ja numeraalisin vertailuin. Työn aineisto perustuu haastatteluihin, jotka on samanmuotoisina suoritettu kylän kaikissa ruokakunnissa. Turkulainen tutkimus puolestaan käyttää hyväkseen myös kirjallista lähdemateriaalia ja keskittyy innovaatiomekanismin ja kylän organisaation esittämiseen pitkänä aikajaksona. Metodista lähtökohtaansa on Veikko Anttila selvittänyt artikkelissaan Kansatieteelliset yhteiskuntamuodot etnologisen tutkimuksen kohteina (Kotiseutu 1968). — Teoreettisia rinnakkaistieteellisiä kenttätyömalleja on myös Jyväskylän yliopistossa pyritty kehittämään ainakin kirjoituspöytätasolla (esim. »tietyn luonnon peruselementin totaalivaikutus kulttuurin muotoutumiseen», vrt. Asko Vilku, *Ethnological Research and Teaching at the University of Jyväskylä*, eripainos 1969 teoksesta *The Possibilities of Charting Modern Life*, Oxford and New York 1970).

Valtakunnallisesti hartaimmin odotettu käynnissä oleva hanke on varmasti Toivo Vuorelan johtama kansanperinnekartaston toimitustyö. Tähänastisten kansatieteellisten julkaisujemme levinneisyyskartta-apparatuurin auttamattoman riittämättömyyden kriittiselle tutkimukselle on osoittanut Matti Sarmela artikkelissaan *Kansanperinteen kartoituksesta* (Virittäjä 1965) välillisesti. — Suomalainen kansatiede elää nyt monessa suhteessa sekä itsekritiikin että yhteiskunnallisen merkityksensä pohdinnan vaihetta. 1970-luvulla saamme ehkä kuulla aivan uudenlaisia äänenpajoja.

1. 3. 1970